

P I S A T E L J I O S V O J E M D E L U

Tone Pavček

Sprijaznjenost s stavki

Čas duše, čas telesa je prva moja knjiga v nevezani besedi. Nikoli nisem niti pomislil, da me bo kdaj doletelo kaj takega, še najmanj, da bom napisal knjigo esejev.

Preprosto: vse, kar sem kdajkoli tuhtal, izmišljal, čutil in obračal v besedne zveze, v besedje podob, je šlo v ritem in celo v rimo, je težilo k pesmi, pa najsi je to kdaj postalo ali po večini ne. Stavek se mi je zdel drugoten, kakor od nekje spodaj, iz druge, nižje kaste, kakor popravek za časnikarje, zame pa, če že ne nesrečno opravilo, vsaj tako, ki mi krade čas. Zagotovo je bil temu vzrok še moje zgodnje časnikarsko obdobje pri časopisih in kasneje na radiu, muka, ko je bilo treba iz ništrca dogodkov splesti spodoben članek, in to dan za dnem v neumnem drobljenju besed kakor v kakšnem kamnolomu brez namena in pomena. Takrat sem pisanje sprotnih opravil zasovražil, čutil sem odpor celo do pisalnega stroja in samo sreča je bila, da sem se v službi pomaknil malo navzgor, med urednike in ni bilo več treba vsak dan natipkati toliko in toliko vrstic.

Zato me nemara tudi kasneje ni nikoli obšla skušnjava, da bi zapisal karkoli v prozi. Članek, misel, prispevek, magari govor, da, to še, da pa bi sedel ure in ure za pisalnim strojem in pisal tisto, kar grdo imenujemo s splošnim imenom proza, me ni preganjalo niti v sanjah, kaj šele da bi na to pomislil v resnici. Več, sam pri sebi sem zavidal pridnežem in talentom, ki znajo pripovedovati zgodbe in ki zdrže dolge ure pisanja – vse po vrsti naše velike pisce na »k« sem imel in imam še zmeraj strašno v čistih prav zaradi garaškega posla, kakršen je pisanje romanov, povesti, novel. (Ti na »k« so kajpak Kosmač, Kranjec, Kovačič, pa še Kocbeka z njegovim neuničljivim zapisovanjem v dnevnik jim lahko dodam po pravici.) A ob vsej zavisti in priznanju sem vseeno zmeraj mislil: verz je verz, to je čisto nekaj drugega: gibek, droban, majhen, ves svet v malem in on v njem kot dinamit ali kot dobra vila, ki svet raztrešči, začara ali očara.

Pa me je, zasmehovalca dolge forme, spodneslo. Kar naenkrat sem začel sam zase, v notes zapisovati stvari, ki mi niso šle v verz. Sprva so bili to nekakšni utrinki misli, oris doživetja, sem in tja kakšen, še ne čisto zbledel spomin, potem pa so se začeli nizati dolgi stavki kakor slapovi slavospjeva pokrajini, kjer sem doma, Dolenjski, in to začuda v precej drugačni intonaciji, kot sem jo dotlej poznal v pesmih. Nadaljeval sem s temi stavki s poskusom zarisa stvari znotraj usodnega kroga življenja in smrti, za katerega v pesmih ni bilo ne prostora ne možnosti za pojasnila, opise, primere, za pripovedovanje zgodb. Tako se je krog širil v čustvenem in spoznanjskem

pogledu in kaj kmalu sem se znašel sredi zapisovanja o sebi in svojem videnju stvari, ki so bile, o dogodkih, ki so me oplazili, ali katerih datumi so se neizbrisno zapisali v moje življenje. Temu se je pridružila vrsta aktualnih tem – začel sem z zapisi v nadaljevanjih v Slovincu Čas duše –, še zlasti na temo slovenstva, ki sem jim skušal ubežati iz dnevne aktualnosti v nadčasovnost, v razmislek o naši usodi, značajih, preteklosti in prihodnosti.

Imel sem srečo: pri pisanju nisem zašel v teoretiziranje, umovanje ali pridigarstvo; srečna mera navdiha mi je dajala tudi sicer ustrezno mero pravšnosti. Predvsem pa me je vseskozi reševalo samoizpovedovanje. V meni je bilo nabrano toliko vsega, da je moralo prav to na svetlo in šlo je spontano, čisto, naravno. Šlo je z duše in iz telesa vse staro, doživeto, dovolj občuteno vtisnjeno vame, luščilo se je ko skorja z debel dreves ob hudi zmrzali; počutil sem se prvič kot pripovedovalec, ki govori svojo zgodbo, v kateri so vse tiste stvari, iz katerih smo vsi, pa se mu zato zdi, da je njegova zgodba lahko tudi zgodba bralca in malo tudi zgodba časa. Tako je osebna skušnja popisana na ravni splošnega, osebna doživetja izključevanja, zadrnosti, vojnih grozot dolenskih host ali samonasilja pa so dana kot osebni znaki ali kažipotni za spoznavanje slovenskih, naših poti k tem istim ali podobnim mukam in njihov odrešitvi.

Čas duše, čas telesa je naslov, ki mi ga je pravzaprav dala Marina Cvetajeva. Res sem, kot sem že zapisal, pisal prve sestavke le pod naslovom Čas duše, in to bolj zaradi tedanje parole, ko so vsi, levi in desni in tisti na sredi, govorili kar čez noč samo o duši, a končno pobudo za vsebinsko oznako knjige sem zagotovo našel pri Marini, ki sem jo prav tedaj prevajal. To je ta pesnica, ki ji je bil čas nož, družica strast, usoda grška tragedija. Preživel sem z njo skoraj tri leta, ko so njene pesmi v meni iskale in terjale pravo slovensko podobo za svojo ruščino, in tedaj se je vtisnila vame z obema svojima poloma: s krilato dušo in zemskim ženskim telesom, kar oboje je pelo združeno na visoki noti k bogu življenja. Torej o duši in o telesu. Zato sem iskal tudi v svoji mladosti in kasneje tiste čase, ko se je v duši porodila ljubezen in se hotela udomiti v telesu, čase, ki se zdaj vračajo očiščeni nekdanjih strasti in zla, zavrnitev in izdajstva, vračajo kot mrtve ljubezni, ki so postale mile in nič več ne uporabljajoče strastne in ne ranljive. Čudno: tudi o tem sem pisal sproščeno in brez svoje (in slovenske) običajne sramežljivosti, kot da bi še(le) zdaj iskal v vriskih telesa veselje in v igredno vnebovzetje.

Drugi del – če gre sploh za dvodelno knjigo, saj sta tudi v knjigi telo in duša neločljiva – je temnejši, hujši, pisan s trepetom pred vsako besedo; taki so zlasti zapisi Samota, Poslušanje Marine, Minevanje, spreminjanje, ostajanje in zadnji Temna in svetla stran gozda.

Po vsem naj za konec končno rečem: pisanja stavkov sem se bal in ga nisem maral; izkušnja pri knjigi Čas duše, čas telesa pa mi govori celo o sreči, da sem to, kar sem, res napisal. Prišlo je kot nepričakovana nagrada in sam ne vem, če sem jo res dobil po zasluženju.